

Emsleys syfte har uttalat varit att ge en bred och kronologisk skildring av de stora förändringarna från slutet av 1700-talet. Som sådan är boken utomordentligt läsvärd och matnyttig. Särskilt värdefullt är det med de många historiska exemplen från olika länder, de jämförande analyserna och de många referenserna till speciallitteratur från olika länder och kring olika teman. Boken är också försedd med en kommenterande bibliografi. Den som vill läsa mer om de stora teorierna och de djärva tolkningarna har däremot mindre att hämta i denna bok. Visserligen nämns både Norbert Elias och Michel Foucault i inledning och avslutning och olika tolkningar eller synsätt refereras. Men Emsleys syfte har inte främst varit att diskutera teorier och tolkningar som kan förklara de stora förändringarna.

Björn Furuhausen

Kari Tarkiainen, *Sveriges Österland: från forntiden till Gustav Vasa: Finlands svenska historia, 1* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland & Stockholm: Atlantis 2008). 334 s.

Historikern och arkivmannen Kari Tarkiainen, Finlands riksarkivarie från 1996 till pensioneringen 2003, utgav på 1990-talet tvåbandsverket *Finnarnas historia i Sverige*, som täckte perioden från medeltiden till andra världskriget. Hans senaste bok är en sorts pendang då den behandlar den svenska kulturen i Finland från forntid till Vasatid. Boken är första delen i ett planerat fyrbandsverk med Nils Erik Villstrand, Max Engman och Henrik Meinander som övriga författare.

Låt det med en gång vara sagt: som handbok betraktad är den inget mindre än imponerande. Den är fokuserad, problemorienterad och källkritiskt resonerande. Slutsatserna är genomgående väl avvägda i de fall sådana dras. I komplicerade och omtvistade frågor nöjer sig Tarkiainen ofta med att redovisa de olika uppfattningarna utan att själv ta ställning.

Det skall också poängteras att det är en långtifrån okomplicerad materia Tarkiainen behandlar. Att skriva en historia med "etniskt perspektiv" (s. 282) är både vetenskapligt och etiskt vanskligt. Etnicitetsforskning belastas av tvivelaktiga syften i det förflutna och denna typ av studier kan missbrukas och ge luft åt ovädrade åsikter ännu i vår samtid. Just av det skälet är det emellertid viktigt, menar jag, att frågorna tas på allvar av forskningen. Hur skall det då göras på ett seriöst sätt? Tarkiainen poängterar i förordet att alla begrepp och benämningar som krävs för att göra framställningen begriplig samtidigt blir mer eller mindre anakronistiska. Tarkiainens lösning, "att skriva på gehör" (s. 8), kan förefalla teoretiskt föga djupsinnig, men framstår både stilistiskt och analytiskt som väl genomtänkt. Faktum är att hans kortfattade resonemang (s. 13) om vad

en medeltida svensk boende i Finland kan ha känt för etnisk eller regional hemmahörighet är den kanske enklaste och bästa förklaringen i sitt slag jag läst.

Historien tar avstamp i en fjärran forntid, långt före den senaste istiden. Vad kan den perioden ha med "svenskhet" att göra, kanske någon frågar. Inte mycket. Här handlar det om hur olika folk och kulturkretsar kommit och gått, mötts och blandats med varandra. Av såväl arkeologiska fynd som genetiska spår går det att i någon mån följa hur dessa rörelser sett ut. Frågan om Nordens äldsta befolkning har dryftats i olika mer eller mindre infekterade sammanhang. Från Tarkiainens skildring lär man att skandinaver, finnar och samer har olika genetiska ursprung, men att folkens rörelser har varit så många och böljande att frågan om gruppernas rumsliga koppling till Finland i realiteten är omöjlig att besvara. Våldigt få, om ens några, områden uppvisar en befolkningsmässig kontinuitet över längre tider. Sålunda har också de skandinaviska influenserna gått i vågor i Finland under forntiden. De första skandinaverna absorberades sannolikt av omgivningen och vid medeltidens ingång var den materiella kulturen från Bottenvikenkusten och nedåt enhetligt finsk.

De svenskar som utgjorde begynnelsen av nutidens Svenskfinland anlände i samband med att området införlivades med sveakungarnas välde under 1100- och 1200-talen. Flyttvågorna hade demografiska orsaker, men var förmodligen centralt dirigerade. En stark indikation på samlade rörelser relativt sent i tiden är frånvaron av svenska hedniska ortnamn. Alla svenska ortnamn i Finland har kristna allusioner eller anspelar på ägo- eller naturförhållanden. Att flyttningarna hade samband med korståg är däremot inte alltid tydligt. Kristnandet av Finland skedde huvudsakligen västerifrån, men processen måste ha varit långdragen och inte alltid våldsam. I huvudsak tycks finnar och svenskar ha samsats, inte minst för att bosättningarna skedde i kusttrakter som tidigare varit obebodda.

"Under Sveriges expansion till Finland växte finnarna naturligt ihop med det rike som var i färd med att bildas, så att de betraktades som dess fullvärdiga medlemmar, inte annorlunda än svenskarna", skriver Tarkiainen (s. 285). Men i motsats till den samtida expansionen i Norrland var Finlands inkorporering våldsam, detta på grund av rivaliteten med Novgorod. De många borgar som byggdes i Finland – och som saknas i Norrland – fungerade främst som stödjepunkter mot yttre fiender men även mot den omgivande befolkningen.

Under medeltiden besattes de högsta ämbetena i Finland huvudsakligen av svenskar, som endast tillfälligt befann sig i landet. Från 1500-talet började Finland dock få en inhemsk ämbetsmannaklass. Detta verkade paradoxalt nog integrerande eftersom Finland allt mer kom att likna rikets västra delar och de nya eliterna sökte förbindelser med varandra. På det viset var Vasatiden riksbyggande även i Finland.

Om någon kritisk synpunkt skall framföras är det att bild- och framför allt kartmaterialet är dåligt integrerat med texten. Vad slags bevis majranunkeln

spridning ger (s. 139) eller hur kartan "Kvinnors ballader: utbredning" (s. 229) skall tolkas ger sig inte automatiskt och förklaras heller inte i omgivande löptext. Några fel värda att nämna har jag inte funnit, däremot reagerar jag på att Tarkiaien utan vidare accepterar *jus primæ noctis* som ett historiskt faktum i Baltikum (s. 91). Att feodalherren på sina håll skulle ha haft lagligt tillträde till den nygifta bondhustrun i bröllopsängan avskrivs av flertalet historiker som en vandrings-sågen. Detta är hur som helst petitesser i ett på alla sätt utomordentligt arbete.

Jonas Nordin

Henrik Knif (red.), *Biografiskt lexikon för Finland, 1: svenska tiden* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland & Stockholm: Atlantis 2008). 775 s.

Mellan 1993 och 2007 verkställde Suomen Historiallinen Seura (Finska historiska samfundet) och Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Finska litteratursällskapet) arbetet med en finsk nationalbiografi, *Suomen kansallisbiografia*. Detta var Finlands största historiska projekt någonsin och arbetet med de 6 000 biografierna involverade omkring 700 författare. Nationalbiografien lanserades i en nätversion 1997 och verket gavs ut i bokform i tio band 2003–2007.

Detta omfattande arbete har legat till grund för en reducerad, bearbetad och i somliga fall kompletterad svenskspråkig variant: *Biografiskt lexikon för Finland*, planerat till fyra volymer. Antalet artiklar har i den svenska utgåvan minskats till omkring 1 600; i gengäld har en del nya biografier tillkommit, främst över gestalter tillhörande Finlands svenska kultur. Bidragen har också bearbetats för att bli mer tillgängliga för läsare utanför Finland. Medan det finskspråkiga verket är uteslutande alfabetiskt ordnat är dess svenskspråkiga motsvarighet epokindelad. Band 1 omfattar tiden före 1809, band 2 storfurstendömet och band 3–4 självständighetstiden.

I en tid då allt fler historiker framhåller nationalstaten som en konstruerad analysram kan ju ett särskilt biografiskt lexikon för Finland före 1809 framstå som övermåttan förlegat. Tveklöst ligger det också något konstruerat i urvalet. I gengäld kan sägas att historia inte bara är det som skedde där och då, det är även det som sker här och nu. Den finländska nationella ramen kan därför te sig anakronistisk men är icke desto mindre en levande realitet. De svenskar som föddes eller verkade östanhavs före 1809 har således kommit att förknippas med hemlandet och ses därför som mer relevanta när republiken Finland beskådar sin historia. Men att ge efter för denna realitet bidrar också till att cementera en förenklad bild av det nationella förflutna.

Synpunkter av detta slag har redaktionskommittén, under ledning av Henrik Knif, utan tvekan haft under övervägande – och likvisst bortsett från. Den fin-